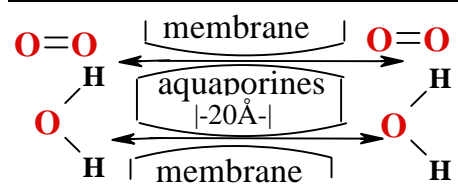

Ūdens kanāli atļauj pasīvi bet selektīvi kustēties **ūdenim** kopā ar **O₂, NO, CO** šķērsot šūnu membrānas, kas ir šo daļiņu plūsma kopā ar **ūdens** molekulām organellās: mitohondrijas, endoplazmatiskais tīklojums, peroksisomas, goldži aparāts, lizoosomas... . **Akvaporīni** ir iedalāmi **divās** apakšklasēs:
 I) īstie **Akvaporīni**, kuri atļauj kustēties vienīgi **ūdens** molekulām kopā ar **O₂, NO, CO**;
 II) kopā ar **ūdens** ir **selektīvi akva-glicero-porīni**, kuri transportē **ūdeni** un citas neitrālas **vielas**, tādas kā **glicerīnu, CO₂** vai **urīnvielū**: <http://aris.gusc.lv/ChemFiles/Aquaporins/WCPsAQPsIUBMBLife09/AQP0-11.doc>

Nesen ir identificēti un raksturots kāds skaits arheo un bakteriālu **akvaporīnu** iezīmējot **trešo** apakšklases eksistenci; kuras filogēnija ir vēl debatējams materiāls.

Pārskats par kanāliem šūnu membrānās ūdens H₂O molekulu transportam kopā ar O₂, NO, CO

AQP0	+ Cl⁻, NO₃⁻ acu-lēcas šūnas; tievi tiešās sasaiste kanāli starp šķiedru šūnām AQP0 ūdens caurlaidība 15-kārtas zemāka par AQP1 pie pH= 6.5 ; AQP0 samazinās vēl trīs kārtas pie pH=7.5 AQP0 inducē aizvēršanās efektu slēgtu konformāciju ekstracelulārā cīlpā A Met176.His40 AQP0 kļūst sašaurināts tuvu piespiežot Ar/R konservēto aminoskābju aktīvo centru proteīna virknē
AQP1-	pH mazāka par 5.5 + Cl⁻, NO₃⁻ , Akva glicero porīni: sarkanie asins ķermenīši , apikālās & bazolaterālās membrānas epitēlija smadzeņu šūnās AQP1- cilvēka nulles niēru proksimālās-caurulītes ūdens reabsorbcijai gastro intestinālais trakts ūdens absorbcija teleosti zarnu sienīnās olnīca un olvads; siekalu dziedzeri ;
AQP2	urīnpūslis, graudainās niēru šūnas & šūnu organellas vazopresīna regulētās urīna koncentrācijas (~25% asiņu filtrāta) translokācija no citoplasmiskās šķidrums vides graudaino šūnu apikālajā plazmas membrānā , pelvika saliņās un urīnpūslī
AQP3	+akva-glycero porīni, urīnviela: gremošanas trakts ūdens absorbcija; smadzeņu šūnas astrocītu gala kājiņas ūdens uzņemšana galvenajās šūnās cauri AQP2 un izeja cauri bazolaterālām membrānām trahejās niēru (bazolaterālās) bazālās AQP3 & ciliālās zarnu šūnās AQP4
AQP4	Rodentās-smadzeņu ;basolaterālās membrānas ciliālās zarnu šūnās alveolu epitēlijs; siekalu dziedzeri niēru (bazolaterālās)
AQP5	kuņģa duodenums, aizkuņģa dziedzeris, elpu ceļi, plaušas, siekalu dziedzeri, sviedru dziedzeri, acis, asaru dziedzeri, iekšējais auss dobums, plaušu gļotādas dziedzeru apikālā membrāna & smadzeņu šūnas
AQP6	+ Cl⁻, NO₃⁻ daudzveidīgu jonu un molekulu kanāls ; acs lēcu šūnas; ir nozīmīgs ķermeņa skābju -bāzu homeostāzē šūnu organellās sadarbojoties kopā ar H⁺-ATPāzi ir Hg²⁺-inhibējams ūdens kanāls ; funkcijas aktivizē Hg²⁺ un zems pH
AQP7	+Akva-gliceroporīns, urīnviela; niēres proksimālās caurulītes epitēlija šūnas glicerīna reabsorbcija ; kopā ar AQP1 birstīšu robežvirsmā proksimālajās nefrona šūnās urīna koncentrācijas uzņemšana no ~75% asiņu filtrāta, kurš pārstrādā ~150–180 L dienā
AQP8	NH₄⁺ ; acu lēca & niēres intracelulārās proksimālās caurulītes & tievās zarnas absorbējošs: epitēlija šūnas mitohondrijās proksimālajās nefrona šūnās urīna koncentrācijas uzņemšana no ~75% asiņu filtrāta, kurš pārstrādā ~150–180 L dienā & rodentās smadzeņu šūnas
AQP9	+Akva-gliceroporīns, urīnviela; purīni, pirimidīni & monokarboksilāti, arsenīti; smadzeņu apikālā membrāna & tievās zarnas absorbētīvais epitēlijs & rodentās smadzenes & gliālā šūna
AQP10	+Akva-gliceroporīns, urīnviela; tievās zarnas absorbētīvais epitēlija šūnas
AQP11	super akvaporīni vai subcelulārā; proksimālās caurulītes niēres citoplazmā & rodentās smadzeņu šūnā
AQP12	super akvaporīni vai subcelulārā; H₂O Kanāls ir apmēram 20 Å garumā un ar diametru 1,1 Å .

Bilipīdu membrānas biezums **55Å**
Serīna, Tirozīna, Treonīna
Fosforilēšana pār ieslēdz **membrānā**
 molekulu **transportu** **AQP1, AQP2,**
AQP5, AQP8, un atver vārtus AQP4

Ūdens kanālu olbaltumvielas (ŪKO) ir **trans membrānu olbaltumvielas**, kuras ir specifiskas trīs dimensionālas struktūras ar **poru** un selektīvā filtra **SF rādiusu** ~1.1 Å , kura izmērs sakrīt ar vidējo **ūdens rādiusu H-O-H** longitudināli **1.4 Å** un **0.55 Å** ar leņķa virsotnes augstumu **ūdens** dipolam.
 Tā ir caurlaidīga **ūdens & O₂, NO, CO** molekulām. **Akvaporīni** ir liela grupa olbaltumvielu pāri par **450**, kuras pārstāvētas **visās dzīvības formās**.
Ūdens caurlaidība sasniedz plūsmu **3 × 10⁹** vienā sekundē abos virzienos katram **AQP1 mono mēram** un citādi strikti neļauj protoniem **H⁺** kustēties cauri akvaporīnu kanāliem. Aktivēta **hormona atkarīgā cikliskā GMP-enzīma** kaskāde **inducē katjonu vadītspēju AQP1** bet **bloķē** ar **Hg²⁺**

Eritrocīti asins plazmā ar koloģatīvo osmo molāro koncentrāciju ūdens šķīdumos

Ūdens un skābekļa osmoze pretēji osmo molāram koncentrācijas gradientam šķērso šūnu membrānas

Osmoze ir organizēta H_2O un O_2 pārvietošanās pretēji koligatīvo īpašību koncentrācijas gradientam-diferencei $\Delta C_{osm} = i\Delta C_M$ cauri **Akvaporīniem** šķērsojot šūnu **membrānas** un veidojot osmotisko spiedienu:

$$\pi = i\Delta C_M RT \text{ (kPa) ,}$$

kur $R=8,3144 \text{ J/(mol}\cdot\text{K)}$ universālā gāzu konstante,

T temperatūra Kelvina grādos (K) $T=t^\circ+273.15$ (ja $t=37^\circ$ tad $T=37^\circ+273.15=310.15 \text{ K}$).

Piezīme: **ūdens** un skābekļa molekulu pārnese cauri membrānu akvaporīnu tuneli eritrocītos ar ātrumu $3\cdot 10^9 \text{ sek}^{-1}$ abos virzienos pārnēs 3000 skābekļa molekulu sekundē.

Osmozes cauri membrānu akvaporīniem mehānismu virza koligatīvo koncentrāciju gradienta īpašība

$Na^+Cl^- \Rightarrow Na^+ + Cl^-$ $m=2$ elektrolīts disociē $\alpha=1$ dubultojojot koncentrācijas gradientu jo i ir 2

$i=1+\alpha(m-1)=1+1(2-1)=2$; $i\Delta C_M = 2\Delta C_M = \Delta C_{osm}$ un spiediens uz membrānu ir $\pi = 2\Delta C_M RT = \Delta C_{osm} RT$.

Spiediens $\Rightarrow$ uz membrānu pa labi.

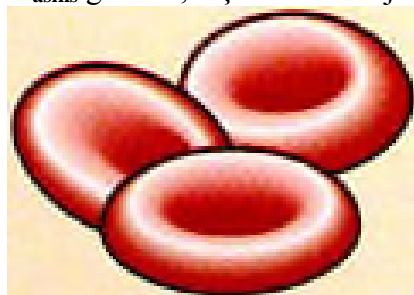
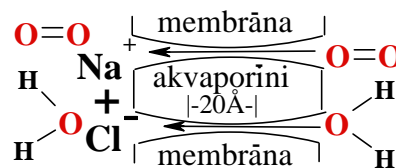
Ūdens H_2O , O_2 skābekļa plūsma pa kreisi pretēji koncentrācijas gradientam no 0 līdz $C_{osm}=0.305 \text{ M}$ jo Na^+Cl^- joni veido osmo

molāru koncentrāciju pa kreisi $C_{pa\ kreisi} - C_{labi} = C_{osm} - 0 = \Delta C_{osm} = i\Delta C_M$ un **slēdz H_2O , O_2** plūsmu uz labo pusi.

$C_{asins} = C_{osm} = i_1C_1 + i_2C_2 + i_3C_3 + \dots = \sum i_k C_k = 0,305 \text{ M}$

Cilvēka eritrocītu šūnās ar osmo molāro koncentrāciju 0.305 M visu koncentrāciju summas $\sum i_k C_k$:

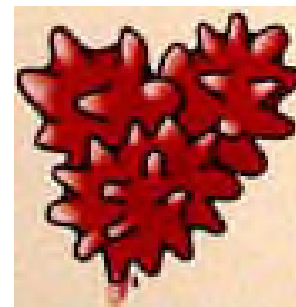
C_{asins} glikoze, sāļi hidroksidija H_3O^+ , hidroksila OH^- jons, aminoskābes, proteīni, bikarbonāti u.c.

Izotonisks vides šķīdums
 $C_{asins} = 0.305 \text{ M}$

Hipotonisks vides šķīdums destilēts ūdens 0 M vai vismaz

Hipertonisks šķīdums $C_{Hiperton} \geq 0,4 \text{ M}$.

Hipertonisku sāls šķīdumu pielieto pūžņojošām brūcēm, jo izsūcot ūdeni no audiem attīra no toksiskām vielām un stimulē **asins** cirkulāciju.

osmo molāra koncentrācija $C_{Hipoton} \leq 0,2 \text{ M}$.

Hipotoniskās **ūdens** plūsma ir lielāka šūnas virzienā $0,305 \text{ M}$ koncentrāciju pretēji koncentrācijas gradientam-starpībai $0,305 - 0,2 = 0,105 \text{ M}$ un šūna uzpūšas līdz membrāna pārplīst bet šūnas saturs iztek asins plazmā.

Osmoze H_2O un O_2 pretēji koncentrācija gradientam cauri alveolu epitēlija membrānām

A) Gaisa (AIR) **skābekļa O_{2AIR}** 20.95% O_2 ↑gāze asimilējas izšķīšanas reakcijā ūdenī izveidojot O_{2aqua} eksotermiski $\Delta H_r = -55,7 \text{ kJ/mol}$ un eksoerģiski $\Delta G_r = -27,7 \text{ kJ/mol}$, jo šķīst ūdenī:

1) $O_{2AIR} + H_2O \Leftrightarrow H_2O + O_{2aqua} + Q + \Delta G$. Cilvēka ķermenī cauri akvaporīnu kanāliem osmozē koncentrācijas gradienta virzienā no $[O_2] = 9,768 \cdot 10^{-5} \text{ M}$ līdz **venozām** $[O_{2aqua}] = 1,85 \cdot 10^{-5} \text{ M}$.

2) $\Delta G_{O_2} = RT \ln([O_{2Asins}]/[O_{2aqua}]) = -4,29 \text{ kJ/mol}$ eksoerģiski iekļūst cilvēka organismā;

3) $O_{2aqua} + H_2O \xrightarrow{\text{Akvaporīns}} H_2O + O_{2aqua} + \Delta G$ pretēji koncentrācija gradientam $0,305 \text{ M}/0,2 \text{ M}$:

$\Delta G_{H_2O} = RT \ln([H_2O]_{labi}/[H_2O]_{pa\ kreisi}) = -8,3144 * 310,15 * \ln(0,305/0,2) = -1.088 \text{ kJ/mol}$

eksoerģiski $\Delta G_{O_2} = -5,379 \text{ kJ/mol}$. **Deoksi** hemoglobīns **Hb_T** adsorbē 4 O_{2aqua} no asins plazmas atbrīvojot četrus protonus $4H^+$ un $4HCO_3^-$ stabilizējot arteriālo $[O_2] = 6 \cdot 10^{-5} \text{ M}$ koncentrāciju

$4O_{2aqua} + (H^+His63,58)_4Hb_T \Leftrightarrow Hb_R(O_2)_4 + 4H^+$.

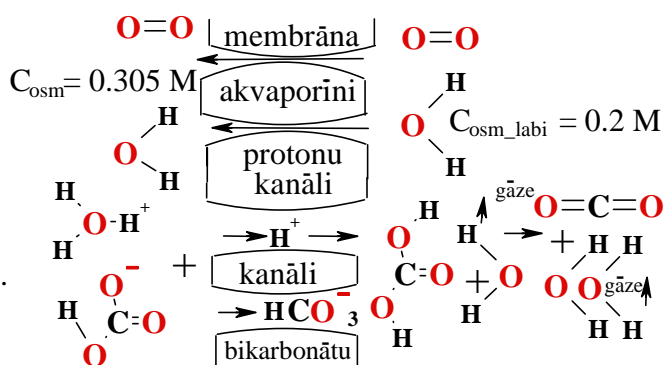
Summā eksotermiski $\Delta H_r = -55,7 \text{ kJ/mol}$ un eksoerģiski $\Delta G_{O_2} = -27,7 + -4,29 + -1,088 = -33,078 \text{ kJ/mol}$

Osmoze ir **ūdens** un skābekļa plūsma pa kreisi pretēji koncentrācija gradientam no 0.2 M līdz $C_{osm}=0.305$ M, jo ūdens un skābekļa plūsma uz labo pusi noslēdz osmo molārais gradients ΔC_{osm} :

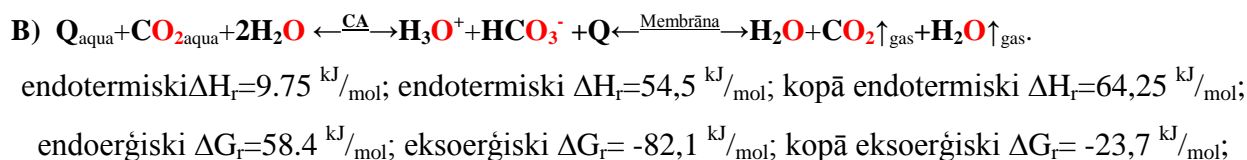
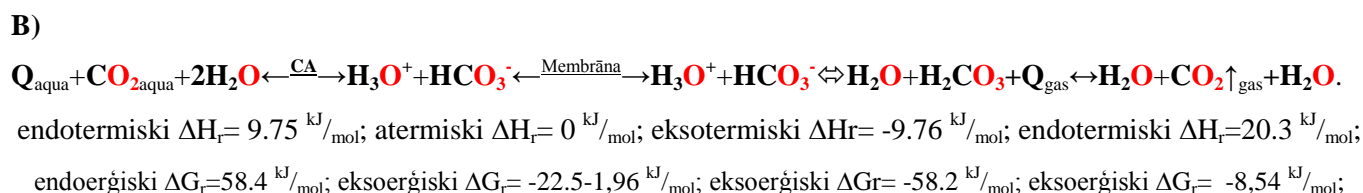
$$\Delta C_{osm} = C_{pa\ kreisi} - C_{pa\ labi} = C_{osm} - C_{osm\_labi}$$

koncentrācijas starpība $\Delta C_{osm}=0.105$ M.

$$C_{osm} = i_1 C_1 + i_2 C_2 + i_3 C_3 + \dots = \sum i_k C_k = 0,305$$
 M;
 $C_{osm\_labi} = 0,2$ M; $\Delta C_{osm} = 0.305 - 0.2 = 0.105$ M

H₂O, **CO₂** izelpošana endotermiskā bet eksoerģiskā reakcijā uz alveolu epitēlija virsmas

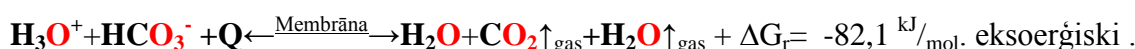
Venozā **deoksi Hb_T** atspole adsorbē četras **skābekļa** **4O₂** molekulas paskābina ūdens vidi ar **4H⁺**, veicinot **CO₂** izelpošanu palielinot **H⁺**, **HCO₃⁻** daudzumu $459 \cdot 6 \cdot 10^{-5} M = 0,0275 M = [HCO_3^-]$ novirza pa labi līdzsvaru **H⁺ + HCO₃⁻ + Q ↔ H₂O + CO₂↑_{gas}** cauri membrānu kanāliem. Uzturot nemainīgu pH=7,36 fizioloģisko vērtību, jo bikarbonāta jons un ūdeņraža jons producē **CO₂** labā pusē.

Epitēlija šūnu **plaušu** virsmai ir specifiska uzbūve. $S = 950 \text{ nm} \times 950 \text{ nm} = 0.9 \mu\text{m}^2$ ir virsmas laukums ar super plānas 0.6 nm **ūdens** plēvītes virsmu: $0.5415 \cdot 10^{-3} \mu\text{m}^3 = 0.5415 \cdot 10^{-18} \text{ L}$. Radītais **ūdens** slāņa skābums palielinās līdz pH=5.5 ja viens protons **H⁺** šķērso membrānu kanālā sasniedzot virsmu. Ūdeņraža jonu koncentrācija ir: $[H_3O^+] = 10^{-pH} = 10^{-5.5} M$. Elpošana **plaušās** no hemoglobīna atbrīvo protonus **H⁺** pēc skābekļa adsorbcijas kopēja daudzuma koncentrācijā:

$$[O_{2,adsorbet}] = [H_3O^+] = 459 \cdot 6 \cdot 10^{-5} M = 0,02754 M \text{ izveido ūdeņraža jonu koncentrācijas gradientu:}$$

$[H_3O^+]_{labi} / [H_3O^+]_{pa\ kreisi} = 10^{-5.5} / 0,0275$, kurš virza eksoerģiski $\Delta G = -22,5$ kJ/mol protonu pārvietošanos cauri epitēlija šūnu membrānai protonu kanālos: $H_3O^+_{pa\ kreisi} \xleftarrow{\text{protonu kanāli}} H_3O^+_{labi} + \Delta G$. Vispārējais process **H₂O + CO₂↑_{gas} + H₂O↑_{gas}** ar siltuma pievadīšanu endotermisks $\Delta H = 54,5$ kJ/mol ir patvaļīga

$\Delta G = -82,0679$ kJ/mol produktu **CO₂↑_{gas}** un **H₂O↑_{gas}** iztvaikošana uztur mitrumu **H₂O** uz membrānas virsmas. Ūdeņraža jonu klātbūtne nobīda endotermiski $\Delta H_r = +54,5$ kJ/mol un eksoerģiski $\Delta G_r = -82,1$ kJ/mol sadalīšanos **H₃O⁺ + HCO₃⁻** izelpojot gaisā (AIR) **CO₂↑_{gas}** ar **H₂O↑_{gas}**:

Akvaporīni ir plaša **membrānu šķērsojošo kanālu** olbaltumvielu **klase**, kas atrodas visos dzīvajos organismos: **dzīvniekos, augos, baktērijās**. Šūnu membrānās to darbība ietekmē **bioķīmiju, fizioloģiju un veselību**. **Akvaporīni** ir pāri par **450 dalībniekiem**, kuri ir pārstāvēti un klātesoši **visās dzīvības formās**.